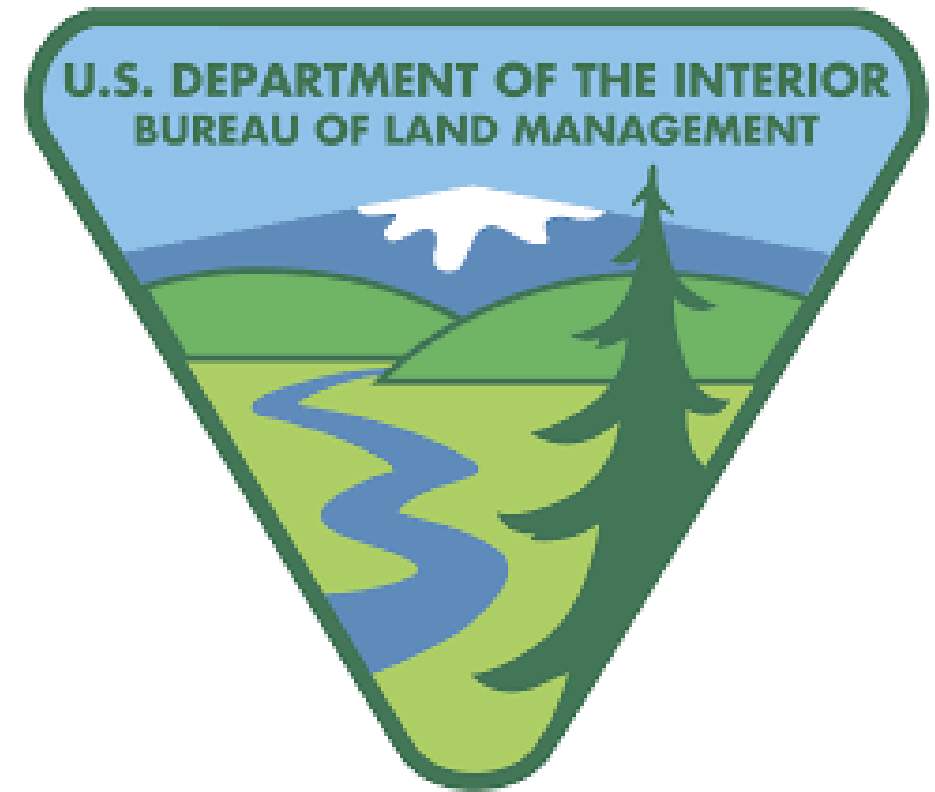

**Екологічне
регламентування
природокористування**

Екологічне **регламентування**
природокористування - це система
правових, організаційних, економічних
та технічних заходів, спрямованих на
забезпечення **раціонального**
використання **природних** **ресурсів**,
охорону довкілля та запобігання його
деградації.

Основні цілі екологічного регламентування

- 1.Забезпечення сталого розвитку** - гармонізація економічної діяльності з природоохоронними потребами.
- 2.Раціональне використання природних ресурсів** - запобігання виснаженню та забрудненню.
- 3.Охорона довкілля та здоров'я людей** - зменшення негативного впливу на екосистеми і населення.

Основні елементи екологічного регламентування

Нормування:

- ✓ Встановлення гранично допустимих рівнів забруднення (ГДК, ГДВ).
- ✓ Визначення лімітів використання природних ресурсів (вода, повітря, ліс, надра тощо).

Основні елементи екологічного регламентування

Екологічна експертиза

- ✓ Аналіз проєктів на відповідність екологічним вимогам.
- ✓ Попередження екологічних загроз ще на етапі планування.

Основні елементи екологічного регламентування

Ліцензування та дозволи

- ✓ Дозволи на викиди, скиди, відходи.
- ✓ Ліцензії на використання певних видів ресурсів

Основні елементи екологічного регламентування

Моніторинг стану довкілля

- ✓ Системне спостереження за станом вод, повітря, ґрунтів.
- ✓ Аналіз змін і впливу діяльності людини.

Основні елементи екологічного регламентування

Екологічне страхування та аудит

- ✓ Захист від екологічних ризиків.
- ✓ Перевірка дотримання екологічного законодавства

Основні елементи екологічного регламентування

Відповідальність за порушення

- ✓ Адміністративна, кримінальна та цивільна відповідальність за шкоду довкіллю.

Природні ресурси і їх сучасний стан

Природні ресурси - це елементи природи, які використовуються людиною для забезпечення життя і господарської діяльності: вода, ґрунт, мінерали, ліс, повітря, біорізноманіття.

Стан у сучасних умовах:

- ✓ **Виснаження:** надмірне використання лісів, водних ресурсів, мінералів.
- ✓ **Забруднення:** повітря (особливо в промислових регіонах), річки й озера (побутові та промислові скиди).
- ✓ **Деградація ґрунтів:** ерозія, засолення, зниження родючості.
- ✓ **Втрати біорізноманіття:** зникнення видів, руйнування природних середовищ.

Біологічні принципи природокористування

✓ **Сталий розвиток:** використання ресурсів без шкоди для майбутніх поколінь

ГЛОБАЛЬНІ ЦІЛІ Сталого Розвитку

Біологічні принципи природокористування

- ✓ **Саморегуляція екосистем:** збереження рівноваги між компонентами природи.

Біологічні принципи природокористування

- ✓ **Циклічність:** повернення речовин у природу (зменшення відходів, переробка).

Біологічні принципи природокористування

- ✓ **Біорізноманіття як основа стійкості:**
чим більше видів, тим стійкіша система.

Регламентация лісокористування, агровиробництва, полювання і рибальства, заготовки лікарської сировини

Лісокористування

- ✓ Встановлення лімітів вирубки.
- ✓ Заборона суцільних рубок у заповідних зонах.
- ✓ Лісовідновлення: зобов'язання висаджувати дерева після вирубки.
- ✓ Захист гірських лісів (особливо в Карпатах).

Регламентация лісокористування, агровиробництва, полювання і рибальства, заготовки лікарської сировини

Лікарська сировина

- ✓ Обмеження на заготівлю рідкісних та зникаючих рослин.
- ✓ Дозволи на збір.
- ✓ Заборона заготівлі у заповідниках та парках.

Регламентация лісокористування, агровиробництва, полювання і рибальства, заготовки лікарської сировини

Агровиробництво

- ✓ Норми використання добрив, пестицидів.
- ✓ Контроль за сівозмінами і **запобігання ерозії ґрунтів.**
- ✓ Охорона водних джерел від забруднення з полів.

Регламентация лісокористування, агровиробництва, полювання і рибальства, заготовки лікарської сировини

Полювання

- ✓ Встановлення **сезонів полювання**, квот, заборонених видів.
- ✓ Видача ліцензій.
- ✓ Заборона полювання в період розмноження тварин.

Регламентация лісокористування, агровиробництва, полювання і рибальства, заготовки лікарської сировини

Рибальство

- ✓ Регламентация **обсягів вилову**, заборона рибалки під час нересту.
- ✓ Мінімальні розміри **виловлених** особин.
- ✓ Створення рибозаповідників.

Регламентация шкідливої діяльності промисловості, транспорту і енергетики на довкілля

Промисловість

- ✓ Встановлення **гранично допустимих викидів (ГДВ)**.
- ✓ Обов'язкова **очистка викидів/скидів**.
- ✓ Екологічна експертиза проєктів.

Регламентация шкідливої діяльності промисловості, транспорту і енергетики на довкілля

Транспорт

- ✓ Норми викидів для автотранспорту.
- ✓ Стимулювання використання електротранспорту.
- ✓ Заборона руху вантажівок у центрах міст.

Регламентация шкідливої діяльності промисловості, транспорту і енергетики на довкілля

Енергетика

- ✓ Перехід на **відновлювані джерела енергії**.
- ✓ Контроль за безпечністю АЕС.
- ✓ Зменшення викидів від ТЕС (теплових електростанцій).

Законодавча база України в сфері екологічного регламентування природокористування складається з комплексу нормативно-правових актів, які регулюють використання природних ресурсів, охорону довкілля та забезпечення екологічної безпеки

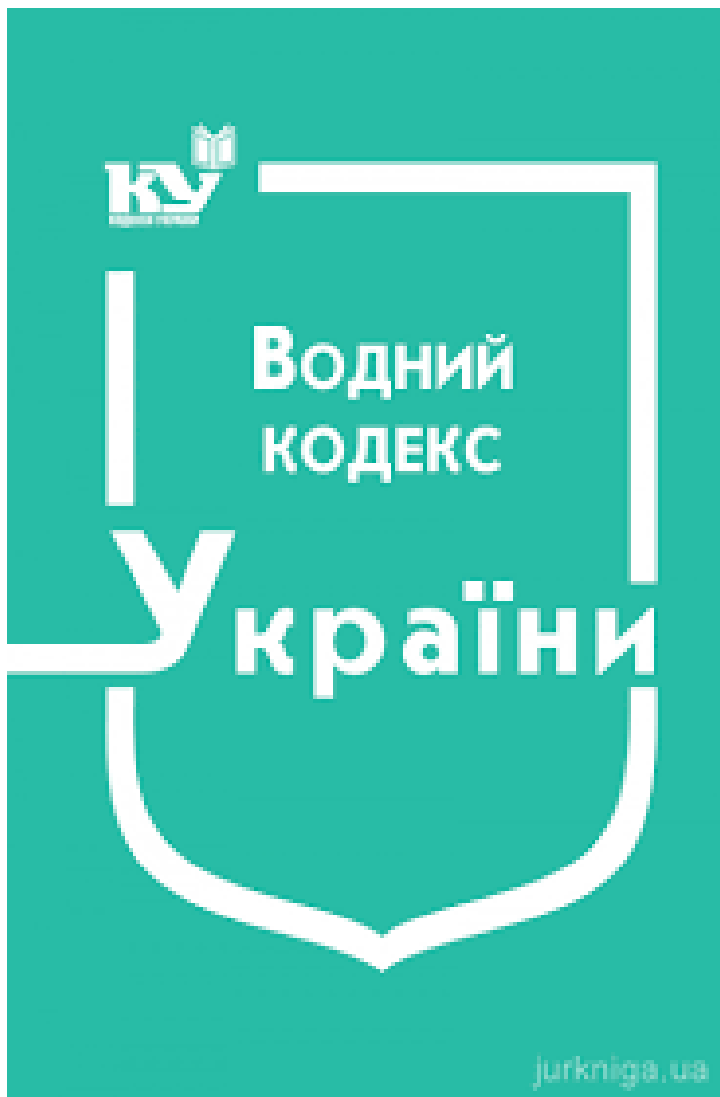
Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища"

Визначає правові, економічні та соціальні основи організації охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки.

Земельний кодекс України

Регулює відносини щодо використання та охорони земель, визначає категорії земель та порядок їх використання.

Водний кодекс України

Встановлює правові засади використання та охорони водних ресурсів, регулює водокористування та відтворення водних ресурсів.

Лісовий кодекс України

Визначає правові основи ведення лісового господарства, використання, відтворення та охорони лісів.

Кодекс України про надра

Регулює відносини щодо геологічного вивчення, використання та охорони надр.

Закон України «Про природно-заповідний фонд України»

Визначає правові основи організації, охорони та використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

Закон України «Про охорону атмосферного повітря»

Спрямований на збереження та поліпшення стану атмосферного повітря, регулює діяльність, пов'язану із забрудненням повітря.

Закон України «Про тваринний світ»

Визначає правові засади охорони, використання та відтворення тваринного світу

Ранньокавітучі рослини, занесені до Червоної книги України

Підсніжник білосніжний

Черемша

Шафран гірський

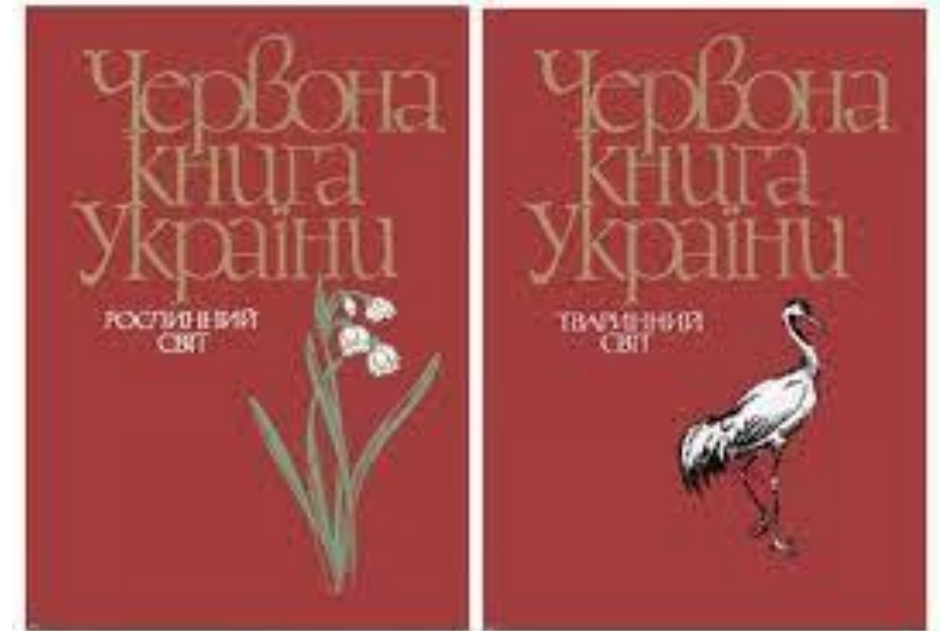
Білоцвіт весняний

Закон України "Про рослинний світ"

Регулює відносини у сфері охорони, використання та відтворення рослинного світу.

Закон України "Про Червону книгу України"

Встановлює правові основи ведення Червоної книги України, яка містить перелік рідкісних та зникаючих видів тварин і рослин

Закон України "Про відходи"

Регулює відносини, пов'язані з утворенням, збиранням, перевезенням, зберіганням, обробленням, утилізацією та видаленням відходів

Закон України «Про оцінку впливу на довкілля»

Встановлює правові та організаційні засади оцінки впливу планованої діяльності на довкілля з метою запобігання шкоді навколишньому середовищу.

- ✓ Оргуська конвенція (1998). Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в прийнятті рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля. Гарантує екологічні права громадян.
- ✓ Бернська конвенція (1979). Про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі. Спрямована на збереження біорізноманіття.
- ✓ Боннська конвенція (1979). Про збереження мігруючих видів диких тварин.
- ✓ Конвенція про біологічне різноманіття (Ріо-де-Жанейро, 1992). Забезпечує збереження біорізноманіття, сталого використання його компонентів та справедливий розподіл вигід.
- ✓ Конвенція ООН про боротьбу з опустелюванням (Париж, 1994)
- ✓ Конвенція ООН з морського права (1982). Регламентує використання морських ресурсів, у тому числі охорону морського середовища.

- ✓ Рамкова конвенція ООН про зміну клімату (UNFCCC) (1992). Україна також є учасником Кіотського протоколу та Паризької угоди.
- ✓ Базельська конвенція (1989). Про контроль за транскордонним перевезенням небезпечних відходів та їх видаленням.
- ✓ Стокгольмська конвенція (2001). Про стійкі органічні забруднювачі (ПОП).
- ✓ Конвенція про охорону Чорного моря від забруднення (Бухарестська конвенція) (1992)
- ✓ Конвенція Еспо (1991). Про оцінку впливу на навколишнє середовище в транскордонному контексті. Зобов'язує проводити ОВД не лише в межах держави, а й повідомляти сусідні країни.
- ✓ Конвенція про захист річки Дунай (1994)

Природокористування та екологічних проблем регіонів України, які тісно пов'язані з недостатнім або неефективним екологічним регламентуванням

Карпатський регіон (Закарпаття, Львівська, Івано-Франківська, Чернівецька обл.)

Проблеми:

- ❖ Масова **вирубка лісів** (часто незаконна).
- ❖ Повені, зсуви через втрату лісового покриву.
- ❖ Туристичне навантаження без екологічних обмежень.
- ❖ Забруднення річок (Тиса, Прут, Черемош).
- ❖ Руйнування середовищ існування рідкісних видів.

Причини:

- ❖ Слабке регулювання лісокористування.
- ❖ Відсутність сталого туризму.
- ❖ Недостатній контроль за забудовою гірських територій.

Полісся (Волинська, Рівненська, Житомирська, пн. Київської обл.)

Проблеми:

- ✓ Незаконний видобуток бурштину → деградація ґрунтів, знищення лісів.
- ✓ Забруднення водоносних горизонтів.
- ✓ Розорювання заболочених територій.

Причини:

- ✓ Відсутність ефективної регламентації видобутку.
- ✓ Слабка охорона природних ландшафтів.
- ✓ Низький рівень екологічного моніторингу.

Центральна Україна (Київська, Черкаська, Кіровоградська обл.)

Проблеми:

- ✓ Виснаження ґрунтів від інтенсивного агровиробництва.
- ✓ Забруднення повітря та вод через промисловість.
- ✓ Урбанізаційний тиск (особливо навколо Києва).

Причини:

- ✓ Слабка регламентація використання пестицидів, добрив.
- ✓ Низький рівень контролю за викидами у містах.
- ✓ Відсутність чітких меж природоохоронних зон.

Східна Україна (Дніпропетровська, Харківська, Луганська, Донецька обл.)

Проблеми:

- ❖ Потужна індустріалізація → забруднення повітря, ґрунтів, вод.
- ❖ Шахтні води та відвали → хімічне забруднення територій.
- ❖ Високий рівень онкологічних та респіраторних захворювань.

Причини:

- ❖ Недотримання ГДВ (гранично допустимих викидів).
- ❖ Застаріле виробництво без фільтраційних систем.
- ❖ Відсутність екологічного аудиту на багатьох підприємствах.

Південна Україна (Одеська, Миколаївська, Херсонська обл.)

Проблеми:

- ✓ Дефіцит прісної води.
- ✓ Опустелювання (особливо в Херсонській області).
- ✓ Забруднення Чорного моря, лиманів.

Причини:

- ✓ Недостатнє регламентування водокористування.
- ✓ Неефективне зрошення та агромеліорація.
- ✓ Відсутність контролю за стічними водами у прибережних зонах.

Північна Україна (Чернігівська, пн. Київської обл.)

Проблеми:

- ❖ Радіаційне забруднення (зона впливу ЧАЕС).
- ❖ Обмеження сільського господарства через радіоактивні ґрунти.

Причини:

- ❖ Складність довготривалого моніторингу радіації.
- ❖ Нестача програм відновлення територій.

Південно-Східна Україна (Запорізька, частково Донецька обл.)

Проблеми:

- Промислове забруднення повітря (Маріуполь, Запоріжжя).
- Великі об'єми відходів (шлаки, шлакозбирачі).
- Ризики аварій на промислових об'єктах.

Причини:

- Недостатня екологічна експертиза нових об'єктів.
- Порушення екологічних стандартів при реконструкції виробництв.

Ключові шляхи для вдосконалення екологічного регламентування природокористування в Україні, які дозволяють забезпечити баланс між господарською діяльністю та охороною довкілля:

- ✓ **Удосконалення законодавства.** Гармонізація з європейським правом (Угода про асоціацію з ЄС). Прийняття сучасних законів з урахуванням міжнародних екологічних стандартів. Внесення змін до екологічного податкового кодексу для посилення контролю.
- ✓ **Створення ефективної системи контролю.** Посилення повноважень Держекоінспекції. Впровадження цифрового моніторингу викидів, скидів і використання ресурсів. Автоматизовані системи спостереження за станом повітря, води, ґрунтів.
- ✓ **Впровадження принципу «забруднювач платить».** Запровадження екологічного податку на забруднення довкілля. Стягнення штрафів і компенсацій за шкоду, завдану природі. Мотивація підприємств до інвестування в очисні технології.

Ключові шляхи для вдосконалення екологічного регламентування природокористування в Україні, які дозволяють забезпечити баланс між господарською діяльністю та охороною довкілля:

- ✓ **Розвиток екологічної експертизи та оцінки впливу на довкілля (ОВД).** Залучення незалежних експертів та громадськості. Проведення обов'язкової ОВД перед початком нових видів діяльності. Прозорість екологічної інформації (на основі Орхуської конвенції).
- ✓ **Інтеграція екологічного підходу в господарську політику.** Введення екологічного менеджменту (ISO 14001) на підприємствах. Розвиток екологічного землеробства та сталого туризму. Планування використання ресурсів на основі екосистемного підходу.
- ✓ **Освіта, інформування та громадська участь.** Екологічна освіта у школах і ВНЗ. Кампанії з екологічної просвіти населення. Створення умов для участі громадськості в ухваленні рішень.

Ключові шляхи для вдосконалення екологічного регламентування природокористування в Україні, які дозволяють забезпечити баланс між господарською діяльністю та охороною довкілля:

- ✓ **Міжнародне співробітництво.** Активна участь України в реалізації міжнародних екологічних угод. Обмін досвідом та технологіями з країнами ЄС. Спільні транскордонні проєкти (наприклад, збереження басейну Тиси).
- ✓ **Розширення природоохоронних територій.** Створення нових національних парків, біосферних резерватів. Охорона екосистем з високою екологічною цінністю (Карпати, Полісся). Встановлення екологічних коридорів між охоронюваними територіями.
- ✓ **Розвиток екологічного страхування.** Захист від екологічних ризиків (аварії, забруднення). Обов'язкове страхування екологічної відповідальності підприємств.

Приклад **ДОРОЖНЬОЇ КАРТИ РЕФОРМ** для екологічного регламентування природокористування в Україні. Вона поділена на етапи: короткострокові, середньострокові та довгострокові заходи, із вказанням цілей і відповідальних.

I. КОРОТКОСТРОКОВІ ЗАХОДИ (2024–2025)

Крок	Опис	Очікуваний результат	Відповідальні
1	Оновлення екологічного законодавства згідно з директивами ЄС	Гармонізація з євроінтеграційними вимогами	Міндовкілля, ВРУ
2	Створення цифрового реєстру природокористування	Прозора система контролю за ресурсами	Міндовкілля, Держекоінспекція
3	Розширення функціоналу екологічного моніторингу (системи автоматичних датчиків, відкриті дані)	Контроль стану довкілля в реальному часі	Держекоінспекція, громади
4	Запуск екоосвітніх кампаній для населення та бізнесу	Підвищення рівня екологічної культури	МОС, НУО

II. СЕРЕДНЬОСТРОКОВІ ЗАХОДИ (2025–2028)

Крок	Опис	Очікуваний результат	Відповідальні
5	Впровадження принципу "забруднювач платить" - реформа екооподаткування	Мотивація бізнесу до екологізації	Мінфін, Міндовкілля
6	Створення системи екологічного аудиту для підприємств	Підвищення прозорості екологічної відповідальності	Мінекономіки, Міндовкілля
7	Розвиток системи сталого природокористування на місцевому рівні (стратегічне планування, екоіндикатори)	Екологізація регіональної політики	ОМС, ОВА
8	Створення нових ООПТ (особливо в Карпатах і Поліссі) та екокоридорів між ними	Збереження біорізноманіття	Міндовкілля, Укрприрод

III. ДОВГОСТРОКОВІ ЗАХОДИ (2028–2035)

Крок	Опис	Очікуваний результат	Відповідальні
9	Повна інтеграція екологічного менеджменту в галузі (енергетика, агро, транспорт)	Сталий розвиток економіки	Мінінфраструктури, Мінагро
10	Запуск програми "Чиста Україна" - масштабне очищення вод, ґрунтів, рекультивация територій	Відновлення постраждалих екосистем	Кабмін, донори, громади
11	Впровадження кліматичних сценаріїв у просторове планування	Адаптація до змін клімату	Мінрегіон, ДСНС
12	Розвиток екологічного страхування як системи запобігання ризикам	Стабільність бізнесу та захист довкілля	Страхові компанії, Мінекономіки